

***Dichelyma capillaceum*
(With.) Myr.
Żaglik włoskowy
Moczara włoskowata**

Bryophyta, Bryopsida, Fontinalaceae – zdrojnikowate

Opis gatunku

Żaglik włoskowy rośnie w darniach koloru od bladezielonego do brązowego.

Gametofit: łodyżki 6–10 cm długości, nieregularnie rozgałęzione, na szczycie nieco sierpowato zgięte. Liście dość luźno na łodydze ustawione, około 4–6 mm długości i 1 mm szerokości, lancetowate, na brzegu płaskie, na szczycie tępo ząbkowane, ku dołowi coraz słabiej. Komórki blaszki liściowej wydłużone. Żebro, szerokości około 1/10 części nasady liścia, wychodzi ze szczytu w kształcie włosa długości około 1/2 długości blaszki.

Sporofit: seta około 3–4 mm długości. Zarodnia jajowato-wydłużona, około 1,5 mm długości, 0,6 mm szerokości, żółta, ukryta wśród liści perycheczjalnych.

Możliwość pomyłki przy identyfikacji gatunku

Żaglik włoskowy możliwy jest do pomylenia z pokrewnym gatunkiem *Dichelyma falcatum*. Różni się od niego przede wszystkim wychodzącą ze szczytu liścia częścią żebra długości około 1/2 długości blaszki liściowej (u *D. falcatum* wychodzące żebro ma najmniej 1/4 długości blaszki liściowej). Od niektórych form z wychodzącym żebrem z rodzaju *Drepanocladus* s. l. (*D. exannulatus*, *D. capillifolius*) różni się brakiem tzw. komórek skrzydłowych, czyli grupy komórek o odmiennym kształcie, wielkości i barwie, znajdujących się w dolnej części blaszki liściowej (u rodzaju *Dichelyma* komórki skrzydłowe nie występują).

Biologia gatunku

Forma życiowa

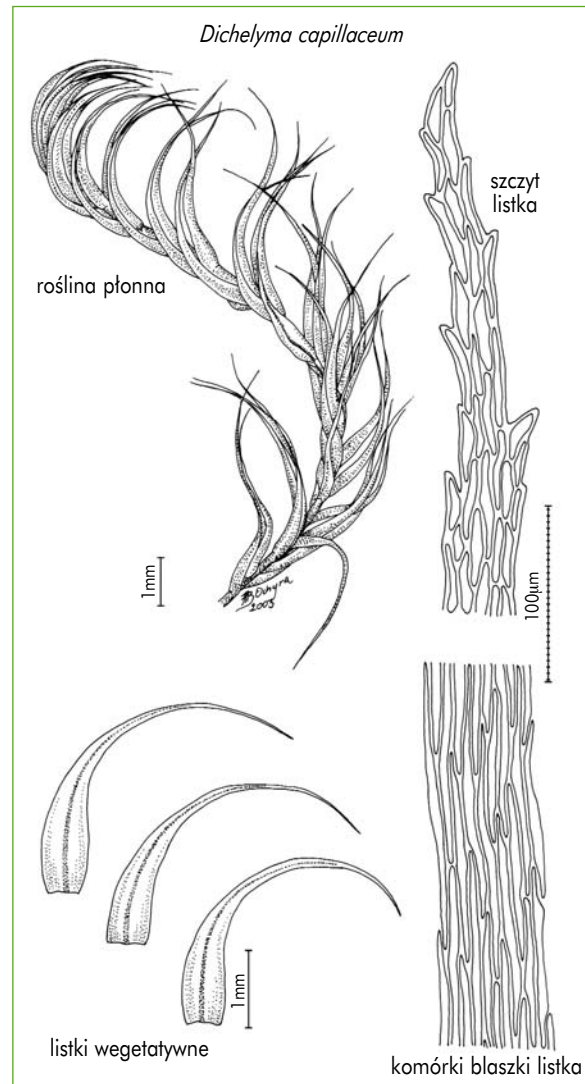
Żaglik włoskowy jest chamefitem lub hydrofitem (Ellenberg i in. 1992), rosnącym na okresowo zalewanych, rzadziej stale zanurzonych kamieniach lub korzeniach drzew i krzewów na brzegach jezior i potoków.

Biologia rozmnażania

Żaglik włoskowy jest gatunkiem dwupiennym, bardzo rzadko wytwarzającym sporofity. Z terenu Polski znany jest tylko w stanie sterylnym.

Aspekty populacyjne

Brak danych na temat wielkości populacji żaglika włoskowego w Polsce.

Charakterystyka ekologiczna

Autekologia

Ekologia tego gatunku w Europie jest słabo poznana. Ze skąpych informacji z terenu Polski wynika, że żaglik włoskowy występował na korzeniach drzew i krzewów na brzegach jezior, bagien i stawów.

Ekologiczna liczba wskaźnikowa temperatury wynosi wg Ellenberga i in. (1992): T = 6.

Zbiorowiska roślinne, z którymi gatunek jest związany

Na temat zbiorowisk roślinnych, w których występował żaglik włoskowy, brak bliższych danych. Można przypuszczać, że były to nadbrzeżne lasy i zarośla z klas *Salicetea purpureae*, *Alnetea glutinosae* lub związku *Alno-Ulmion* z klasy *Querceto-Fagetea*.

Siedliska

(wg Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej)

91E0 – łągi i górskie olszyny.

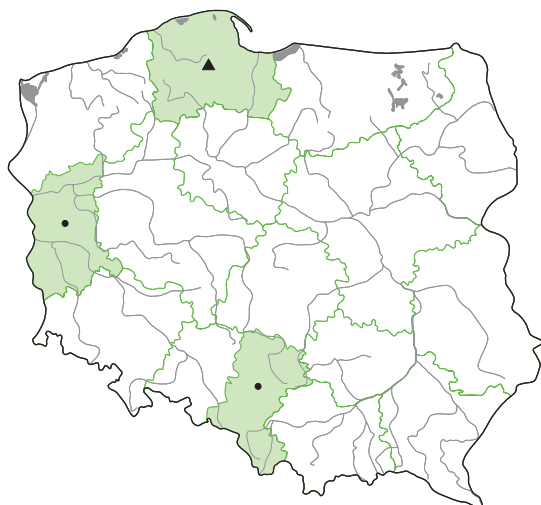
Rozmieszczenie geograficzne

Występowanie na świecie

Żaglik włoskowaty jest gatunkiem borealnym (Düll 1994), występuje w północnej części Ameryki Północnej i Europy (Nyholm 1960).

Występowanie w Polsce

W Polsce mech *D. capillaceum* znany jest z kilku stanowisk na Pomorzu Zachodnim (Klinggraeff 1893; Lützw 1896; Dietzow 1938), z okolic Częstochowy (Błoński 1890a, b) oraz Żagania (Milde 1869).

Status gatunku

Prawo międzynarodowe:

- Konwencja Berneńska (1979) – Załącznik I;
- Dyrektywa Siedliskowa (1992) – Załącznik II.

Prawo krajowe:

Ochrona gatunkowa w Polsce – ścisła, od 2001 r.

Kategorie IUCN:

- „Red Data Book of European bryophytes” (Schumacker, Martiny 1995) – V;
- „Zagrożone gatunki mchów...” (Żarnowiec i in. 2004) – E.

Stan i dynamika populacji, potencjalne zagrożenia

Stan i dynamika populacji

Wszystkie stanowiska żaglika włoskowatego podane zostały w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. Pomimo istnienia licznych miejsc, szczególnie na Pomorzu Zachodnim, gdzie omawiany gatunek mógłby występować, brak informacji o potwierdzeniu bądź odkryciu jego nowych stanowisk. Najprawdopodobniej wyginął na Pojezierzu Kaszubskim (Rusińska 1981) oraz w okolicach Częstochowy (Stebel, Fojcik 2003). Stanowisko z Żagania wymaga sprawdzenia.

Potencjalne zagrożenia

Do czynników mogących negatywnie wpływać na występowanie żaglika włoskowatego zaliczyć należy przede wszystkim: niszczenie roślinności nadbrzeżnej, zanieczyszczenie cieków i zbiorników wodnych oraz zabudowę techniczną i rekreacyjną ich brzegów. Niewątpliwie istnieją także bliżej nieznanne czynniki naturalne, które ograniczają występowanie tego gatunku.

Ochrona gatunku i jego siedlisk

Propozycje dotyczące gatunku

Wszelkie nowo odkryte lub potwierdzone stanowiska *D. capillaceum* powinny zostać bezwzględnie objęte ochroną.

Propozycje dotyczące siedliska

Należy ograniczyć przede wszystkim regulację koryt cieków wodnych, zabudowę brzegów rzek i zbiorników wodnych, niszczenie roślinności nadbrzeżnej, a zwłaszcza zanieczyszczenie wód.

Ewentualny wpływ działań ochronnych na inne gatunki

Ochrona stanowisk *D. capillaceum* nie powinna mieć negatywnego wpływu na inne rzadkie, chronione i zagrożone gatunki.

Przykłady obszarów objętych działaniami ochronnymi

W Polsce brak tego typu obszarów.

Kierunki i zakres badań naukowych

Należy zastosować takie same procedury, jak w przypadku bezlista okrywowego.

Monitoring

Stanowiska *D. capillaceum* powinny być pod ciągłą kontrolą.

Bibliografia

- BŁOŃSKI F. 1890a. Wyniki poszukiwań florystycznych skrytokwiatowych dokonanych w ciągu lata 1889 r. w obrębie pięciu powiatów Królestwa Polskiego. Pam. Fizyogr. 10: 129–190.
- BŁOŃSKI F. 1890b. Conspectus muscorum Poloniae. Mchy Królestwa Polskiego. Cz. 1. Mchy bocznazarodniowe. *Bryinae pleurocarpae*. Dokończenie. Pam. Fizyogr. 10: 191–243.
- DIETZOW L. 1938. Die Moose Altpreussens und ihre Standorte. Sonderabdruck aus dem Jahresber. des Preuss. Bot. Vereins, Königsberg.
- DÜLL R. 1994. Deutschlands Moose. 3 Teil. *Orthotrichales: Hedwigiaceae – Hypnobryales: Hypnaceae*. IDH Verlag, Bad Münstereifel, Ohlerath.

- ELLENBERG H., WEBER H. E., DÜLL R., WIRTH V., WERNER W., PAULIBEN D. 1992. Zeigerwerte von Pflanzen in Mitteleuropa. *Scripta Geobotanica* 18.2: 5–258.
- KLINGGRAEFF H. V. 1893. Die Leber – und Laubmoose West- und Ostpreussens. Danzig, Commission Verlag von W. Engelmann in Leipzig.
- *LIMPRICHT K. G. 1895. Die Laubmoose Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz. W: Dr Rabrnhorst's L. Kryptogamen-Flora von Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz. 2 Aufl. 4.2 – *Bryinae* (*Stegocarpae* [*Acrocarpae*, *Pleurocarpae* excl. *Hypnaceae*]). Eduard Kummer, Leipzig.
- LÜTZOW C. 1896. Botanische Exkursionen in den Jahren 1893, 1894, 1895. *Schriften Naturforsch. Ges. Danzig.*, N. F. 9.1: 206–215.
- MILDE J. 1869. *Bryologia Silesiaca, Laubmoos-Flora von Nord- und Mittel-Deutschland, unter besonderer Berücksichtigung Schlesiens und mit Hinzunahme der Floren von Jütland, Holland, der Rheinpfalz, von Baden, Franken, Böhmen, Mähren und der Umgegend von München.* Arthur Felix, Leipzig.
- *NYHOLM E. 1960. *Illustrated moss flora of Fennoscandia*, 2. *Musci*. Fasc. 4. CWK Gleerup, Lund.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ŚRODOWISKA z dn. 11 września 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków roślin dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową (Dz U Nr 106, poz. 1079 i Nr 100, poz. 1085).
- RUSIŃSKA A. 1981. Mchy Pojezierza Kartuskiego. *Prace Komisji PTPN Biol.* 59: 1–153.
- SCHUMACKER R., MARTINY P. 1995. *Red Data Book of European bryophytes. Part. 2: Threatened bryophytes in Europe including Macaronesia. The European Committee for Conservation of Bryophytes, Trondheim.*
- STEBEL A., FOJCIK B. 2003. Atlas rozmieszczenia mchów chronionych Polski w województwie śląskim. *Materiały Opracowania Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach* 7: 1–111.
- *SZAFRAN B. 1961. *Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych.* T. 2. PWN, Warszawa.
- ŻARNOWIEC J., STEBEL A., OCHYRA R., 2004. Threatened moss species in the Polish Carpathians in the light of a new Red list of mosses in Poland. W: Stebel A., Ochyra R. (red.) *Bryological studies in the Western Carpathians.* Wydawnictwo Sorus, Poznań, s. 9–28.

Adam Stebel